

KAPA, KASZA

Gyeppek GYOM- NÖVÉNYEI

Szerző: Dr. Tasi Julianna
(egyetemi docens, SZIE ÁTTI, Tasi.Julianna@mkk.szie.hu)

A gyepgazdálkodási ismeretekről szóló idei sorozatban elsőként a gyepalkotó növénycsoportokat elemezzük. Ennek során a pázsitfűfélék és pillangósvirágú növények után áttekintjük a *gyepekben jelentős borítással megjelenő egyéb növényeket, elemezzük a takarmányozási szerepüket.*

A természetben kialakult gyepársulások a kérődzők és lovak takarmányozása szempontjából akkor tekinthetők optimális összetételűnek, ha a talajt legalább 50-60%-ban az állatok számára ehető pázsitfűvek, 20%-ban pillangósvirágúak és legfeljebb 20%-ban egyéb vadvirágok borítják. Utóbbiak nem lehetnek mérgezők és szúrósak, hanem inkább gyógyhatású hatóanyagokat tartalmazó gyógynövények. Takarmányértéke csak az állatok számára ehető, betegséget nem okozó növényeknek van, beltartalma (fehérje, rost stb.) viszont valamennyi növénynek, ezért a laboratóriumi vizsgálati eredmények fajgazdag gyepminta esetén nem a valós takarmányozási értéket mutatják meg. A helyes megítéléshez szükséges a növényismeret és a termésbecslés „tudománya”, hogy meg tudjuk becsülni, hány százalékot tesznek ki a gyepben a takarmányérték nélküli növények. Ezek levonása után kapjuk meg a gyep valós értékét.

KÁROS NÖVÉNYEK

Az egyéb lágyszárú növények mindig jelen vannak a természetes gyepekben. Meg kell különböztetni közöttük a káros növé-

nyeket (gyomokat), melyek a mérgező és a szúrós növények közül kerülnek ki, valamint a közömbös növényeket. Utóbbiakat feltételes (relatív) gyomoknak is szoktuk nevezni.

A mérgező és szúrós feltétlen (abszolút) gyomnövényeket sem kell teljesen kiirtani a gyepkekből, mert lehetnek közöttük akár természetvédelmi jelentőségű, védett fajok is. Néhány százalékos borítottságban jelenlétük nem zavarja a legeltetést, és nem vesz el túl sok fényt és tápanyagot a takarmányértékkel bíró növényektől. Nagyobb mértékű elterjedésüket mindenképpen meg kell akadályozni. Ez a szakszerű gyepgazdálkodással megoldható, a teljesen gyommentes állapot viszont nem lenne fenntartható helyes gyepgazdálkodási gyakorlat mellett sem. Néhány év elteltével a környezeti adottságoknak megfelelő növényársulás alakul ki, melynek az ilyen növények is részei. Legelőkön 5%-ot nem meghaladó talajfedettséget tekintünk elfogadhatónak a feltétlen gyomnövényekből, mert ez az elterjedési mérték még nem képes elnyomni az értékes fajokat, és nem zavarja érdemben az állatok legelését. Ekkor még van elegendő takarmánynövény ahhoz, hogy az állatok ne kóstonják meg pl. a mérgező növényeket.

SZÚRÓS FAJOK

A szúrós fajokat mechanikai kártételük miatt nem eszik meg az állatok, sőt még a körülöttük növő füveket sem legelik le, ezért kártételük nagyobb foltokra terjed ki a legelőben. Magot pergetve tovább gyomosítják a területeket. Fontos, hogy a legelőgazdálkodás során megelőzzük a szúrós fajok magpergetését, ugyanis többségük nem tarackol, hanem mélyre hatoló karógyökérral bírnak. Emiatt nagyon jól elviselik a szárazságot,

1. KÉP: ÖRDÖGSZÉKÉR (MEZEI IRINGÓ)

sőt az aszályt is. Viszont a terjedésük legfontosabb lehetősége a mag. A népnyelvben legtöbb helyen ördögszékérnek nevezett mezei iringó (*Eryngium campestre*) az alföldi száraz legelők egyik leggyakoribb szúrós növénye (1. kép), mely a magok beérése után pusztán a szél által görgetve szanaszét szórja ezernyi magját. A megelőzés legegyszerűbb és legolcsóbb módja a magok érését megelőző eltávolítás kaszával vagy szárzúzóval. Legjobb, ha a szúrós és mérgező növények virágzó állapotában végezzük el ezt a munkát, mert rendszeresen eltávolítva a föld feletti fotoszintetizáló részt, ki tudjuk meríteni a növényeket. Természetesen ehhez szakaszos legeltetési módszerre van szükség, de legalább a pásztoroló legeltetés lábalóli módszerének megvalósítására, hogy a lelegeltetett legelőrészen rögtön lehessen szárzúzást vagy gyomszabályozó kaszálást végezni. A legelők másikkal szemben a szúrós növénye csak éves koráig hasonlít a többi pillangós gyepalkotóra – lévén maga is az –, később fásodik a szára, és bokrocska, félcserje lesz belőle. Ez a tövises iglice (2. kép). A virágzó iglice szép látvány, de amikor már a kis bokrok közé nem mennek be a legelő állatok, hiszen körben mindenütt szúr, nagy terület esik ki a legelőből. Nem szabad megvárni ezt az állapotot, meg kell előzni a terjedést.

2. KÉP: TÖVISES IGLICE

MÉRGEZŐ NÖVÉNYEK

A mérgező növényeket felismerik a tapasztalt állatok a legelőn, ezért legelőn ritkán fordul elő növényi mérgezés, ha válogatva legelhet a jószág, mert van elegendő ízletes takarmány. A túllegettetés és a fiatal, tapasztalatlan állatok legelőre kerülése fokozza a növényi mérgezés veszélyét. Kaszált, szecskázott takarmány (széna, szilázs, szenázs) etetése esetén az állatok nem tudják kiválogatni a mérgező növényeket, ezért az istállóban etetés nagyobb veszéllyel jár. A gazdáknak fokozott gonddal kell eljárni a takarmányok etetés előtti vizsgálata során, hogy megelőzhessék a növényi mérgezést. Különösen veszélyesek azok a növények, melyek tartósítás, szárítás után is megtartják mérgező hatásukat. Ezek főleg alkaloidokat, glikozidokat tartalmaznak. A mérgező növények többsége nagytermetű, sok levéllel rendelkező, vagyis nagy a párologtató felületük. Emiatt inkább a jó vízellátottságú gyepekben szaporodnak el veszélyes mértékben. Ez pedig növeli a kockázatot, mert éppen az ilyen gyepeket kaszáljuk, tartósítjuk a takarmányt. A mély fekvésű gyepeket, árokpartokat, árvédelmi töltéseket kaszálás előtt mindig be kell járni, ellenőrizni a mérgező növények jelenlétét. A szárítva is mérgezőket a kaszálás előtt el kell távolítani. Nagyon sok veszélyes faj van, soknak a hatóanyaga megjelenik a tejben, ezért az utódokat is veszélyezteti, ill. a tejet fogyasztó embereket is. A kecsketartóknak különösen fontos, hogy figyeljenek erre. A száraz gyepek legfontosabb mérgező növényei a kutyatej fajok, mert azok jó szárazságtűrők. Magjukat a hangyák is terjesztik, fokozottan ügyeljünk a virágzás idején történő eltávolításra!

GYÓGYNÖVÉNYEK

A közömbös növények többsége biológiailag aktív gyógyhatású anyagokat tartalmaz kis mennyiségben, vagyis **gyógynövények**. Az állatok a legelés során válogatnak a növények között (ha van elegendő kínálat), és bizonyítottan fogyasztják a közömbös növényeket. Azért kapták a közömbös megnevezést, mert kárt nem okoznak az állatoknak, hasznukkal pedig régebben nem voltak tisztában. *Ma inkább használjuk a feltételes gyom kifejezést ezekre a növényekre.* Az állatok akkor sem fogyasztanak belőlük 20-30%-nál többet, ha túl nagy arányt érnek el a gyepekben, nagy helyet foglalnak el. Akkor viszont már elfoglalják a teret az értékes gyepalkotó fűvek és pillangósvirágúak elől. Optimális arányukat ezért 10-20% körüli borítottságban szabjuk meg. Ha 20-30%-nál több van belőlük, már gyomnak tekinthetők, ezért feltételes gyom a nevük. A gyepgazdálkodásban el kell érni, hogy 20-30% fölé ne emelkedjen a borítottságuk. Ha ennél nagyobb, akkor vissza kell szorítani azt gyomszabályozó kaszálással, szárzúzással, vészes elterjedés esetén vegyszerezéssel.

SAVANYÚFŰVEK

A közömbös növények között tartjuk számon a **savanyúfűveket** is. Ezek a növények egyszikűek, de nem pázsitfűfélék. Több, különböző növénycsalád fajai tartoznak a savanyúfűvekhez. Legelterjedtebb képviselőik a sásfélék, palkafélék és békabuzogány-félék családjaihoz sorolhatók. Nagyon sok fajuk él legelőkön és réteken. Száraz fekvésű gyepekben kevesebb, mert többségük vízigényes. Sok fajuk hosszú ideig elviseli a pangó vizet (vizenyős fekvést) is.

A gyepekben megítélésük az állatok szemszögéből történik. A savanyúfüvek takarmányozási értéke csekély, szénaszennyezőként tartjuk számon őket. Ha a takarmányadagban 30%-ot meghaladja a savanyúfü aránya, akkor emésztési, felszívódási zavarokra és hiánybetegségek kialakulására lehet számítani tartós etetés esetén. Kicsi az ásványianyag-tartalmuk, ez vezet hiánybetegségekhez. Nehezíti a helyzetet, hogy nagy az emészthetetlen rostok aránya a savanyúfüvekben, a fehérjetartalom viszont kicsi, ezért a tápanyagok emészthetősége és a felszívódás is rosszabb. Sok kvasavatot tartalmaznak, mely irritálja az állatok nyálkahártyáit, már a szájban is, ezért nem szívesen legelik a savanyúfüvekhez sorolt növényeket.

3. KÉP: A SAVANYÚFÜVEK SZÁRA SZÖGLETES, VIRÁGZATUK NEM HASONLÍT A PÁZSITFÜVEKÉHEZ

Alakilag első ránézésre nagyon hasonlóak a pázsitfüvekhez (3. kép). Száruk keresztmetszete nem kör alakú, hanem többszögű, mindenképpen szögletes. Leveleik elhelyezkedése a száron ugyancsak megkülönbözteti őket a pázsitfüvektől. Fülecskéjük nincsen, helyén sok fajnál szőrök találhatók.

Mindezek alapján összefoglalóan kimondhatjuk, hogy a gyepgazdálkodásban azokat a növényeket tekintjük gyomoknak, amelyeket az állatok nem esznek meg, vagy ha megennék, akkor megbetegednének az ilyen növényektől.

„CSAK AZ HAL MEG, AKIT ELFELEJTENEK.”

nekrológ

Fájó szívvel és mély megrendüléssel értesültünk róla, hogy Müller János, a magyar lótenyésztés kiváló képviselője és szakembere, a hidegvérű lófajta tenyésztésének meghatározó alakja életének 85. évében elhunyt.

IN MEMORIAM

MÜLLER JÁNOS

Szerző: Kassanin Milán

1934. október 30-án született a Bács-Kiskun megyei Bácsalmáson. Szülővárosában, majd a világháború idején Újvidéken gyerekeskedett. Az állattenyésztési mezőgazdasági szakiskolát Kalocsán végezte. Érettségi után, 1953. augusztus 17-én a hódmezővásárhelyi állami méntelepen helyezkedett el törzskönyv-vezetőként.

Később, 1953. november 20-án áthelyezték a Bóly-bé-káspusztai Állami Mén- és Méncsikó telepre. Müller János látta el kollégáival Baranya és Somogy megye, valamint a dombóvári járás lótenyésztéssel kapcsolatos munkáit.

Békáspusztán remek szakmai műhely alakult ki az egykori méneskarri tisztaknek és az akkor odakerült agilis lótenyésztőknek köszönhetően. Megtanulták a rend, a fegyelem, a pontosság szeretetét, és a lóval való bánásmód minden fogását.

Az átszervezések és a méntelep megszűnése után törzskönyv-vezető, majd a Dél-Dunántúl lótenyésztési felügyelője lett. 1969-től egészen a nyugdíjazásáig a bólyi tenyésztési kirendeltség vezetőjeként szolgálta a magyar lótenyésztést Baranya és Somogy megyében.

MÜLLER JÁNOS
(1934–2019)

A tenyésztésszervezési feladatok mellett a Dél-Dunántúli Lovas Szövetség titkári teendőit is hosszú éveken át, nagy pontossággal látta el. Alapító tagja volt a Magyar Hidegvérű Lótenyésztő Országos Egyesületnek. Nagy lexikális tudással rendelkezett. Az állami gazdaságok és termelőszövetkezeti hidegvérű törzstenyésztetek szakmai munkájában elévülhetetlen érdemei vannak.

Müller János közel 60 évet dolgozott a lótenyésztés szolgálatában. Kiváló szakmai munkája elismeréseként gróf Széchenyi István lovas emlékéremmel, Életfa Emlékérem Ezüst Fokozat díjjal, valamint a Hidegvérű Lóért Díjjal tüntették ki. Példaértékű munkájának köszönhető, hogy hazánkban kialakult egy konszolidált és tetszetős küllemű, jól használható magyar hidegvérű lófajta.

2019. június 29-én hunyt el. Halálával a magyar lótenyésztés egy jeles egyénisége távozott tőlünk. Emléke a lótenyésztők és a lovasok között is tovább él!

Nyugodjon békében!